

II.

József Attila című versében fordulnak elő ezek a nevezetes sorok:

Egy zsidó orvostól kapott
kabátot és a rokonok
úgy hívták: Többé-itt-ne-lássam.

A kritikai kiadás nem jegyzi fel, hogy ez a zsidó orvos a ma is élő dr. Liebmann István főorvos volt.

Évekkel később a *Döntsd a tőkét* egy példányába – erre emlékezve és emlékeztetve – a következő ajánlást írta:

Dr. Liebmann Istvánnak
a megénekelt kabátért is
szeretettel.

Bp. 1931. ápr. 13.

József Attila

Dr. Liebmann Istvánnak
a megénekelt kabátért is
szeretettel.

Bp. 1931. ápr. 13

József Attila

Ezek a dedikációk buzdítsanak másokat is hasonlók megismertetésére.

SCHIEBER SÁNDOR

JÓZSEF ATTILA ÉS RUBIN LÁSZLÓ KAPCSOLATA

Rubin Lászlónak
a polgári „socialistának”
elrettentésül

József Attila

Bp. 1931. ápr. 3.

proletársocialista

Rubin Lászlónak
a polgári „socialistának”
elrettentésül

Bp. 1931. ápr. 3.
József Attila
proletársocialista

– írta a *Döntsd a tőkét, ne siránkozz* c. kötet belső címlapjára a költő.

Ki volt Rubin László – akinek a fentén kívül még négy kötetét dedikálta a költő – és milyen kapcsolatban állott József Attilával?

E kapcsolat első – eddig felderített – írásos emléke József Attilának egy – a fenti dedikáció kelte előtt négy évvel – Párizsból küldött levele melyet József Jolán közölt. Ebben írja a következőket: „A Láthatár? Tényleg szimpatikus, azonban nagyon zavaros. Hogy lehet olyan cikket leközoelni, amilyen a Szász Zoltáné? Én nem tudom mi a fenét akarnak azzal a szabadsággal? A »polgári szabadságok« ideje régen elmúlt akkor, amikor a kapitalista fejlődés elérte az imperializmus fokát...”

A szimpatikus „társadalmi, világgpolitikai és irodalmi szemle” szerkesztője Rubin László ügyvéd volt, aki a Galilei Kör alapító tagjai közé tartozott, s a folyóiratot 1927 februárjában „a fennálló viszonyokkal elégedetlen fiatal értelmiség képviselőiben... indította el” – amint ezt a lap egyik munkatársa, Németh Andor írta 1948-ban. A programjában új társadalmi és politikai orientációt hirdető lap a haladó magyar írók számára új fórumnak ígérkezett. Ezért hívhatta fel reá József Jolán a Párizsban tartózkodó költő figyelmét, s József Attila is ennek a lehetőségét látta benne: „...végre van valami, ahol a derék és zöld munkatársak között esetleg komoly dolgokról is lehet beszélni” – írta nővérének 1927-ben.

A Láthatár első számának olvasásakor a költő kritikai megjegyzéseket tett, s a lappal kapcsolatos eszmefuttatásában kifejtette politikai állásfoglalását. Az imperializmusról, illetve a világgpolitikai helyzetről a levélben adott értékelésére – melynek itt csak bevezető mondatait idéztük – Németh Andor felhívja a figyelmet, mert ki-

fejezője annak a fejlődésnek, amelyet József Attila szemlélete a marxista klasszikusokkal való megismerkedés nyomán megtett. „A párisi hónapok alatt kap határozott kontúrkat társadalomszemlélete” — írja Németh Andor, s A Láthatár politikai cikkei kapcán leírt eszmefuttatásában „már megállapítható, hogy marxista felkészültséggel tekint szét maga körül”.

József Attilának a felháborodása — Szász Zoltán cikkén — teljesen jogos volt. A cikk „Bolszevizmus, fasizmus, demokrácia” címen Francesco Nitti volt olasz miniszterelnök könyvét felett elmélkedik. Nitti és Szász Zoltán véleménye szerint bolszevizmus, fasizmus és demokrácia három, egymást kizáró politikai kategória, illetve bolszevizmus és fasizmus az „a két véglet”, mely „az arany-középut, az egyetlen helyes irányvonal”, a polgári demokrácia megszüntetésére tör. Magaéva tette József Attila ezen eszmefuttatásában kora marxista teoretikusai, illetve a Kommunista Internacionálé álláspontját, mely szerint csak két frontvonal létezik: az imperializmusé és a szocializmusé, s a polgári demokrácia — „az imperialista kapitalizmushoz képest” — „vi szafejlődést jelent”. A marxisták ekkor még nem ismerték fel, hogy a fasizmussal szemben a polgári demokrácia is frontvonal. A Láthatárnak és a benne kifejezésre jutó polgári törekvéseknek ekkor — és különösen Magyarországon — történelmi létjogosultsága volt: a fennálló hatalommal szemben védteket, követelték a polgári szabadságjogokat — tehát potenciálisan a munkásosztály szövetségesei voltak. S amikor a költő a szükségétől hajtva — akkori elvei ellenére — közeledett e csoport felé, akkor egy objektív, szükségszerű folyamat erejének engedelmesskedett, annak kifejezője volt. Mint ahogy a másik oldalon, A Láthatár szerkesztői — a forradalmi szocialistáktól elhatárolva magukat — kénytelenek voltak a szocializmus perspektíváját elfogadni és propagálni.

A Láthatárra vonatkozó első levelének végén József Attila azt írja, hogy „Sajnos nem pályázhatok arra a bizonyos »Az ifjúság miért hagyta faképnél a szabadságot« című pályázatra, mert mire megkaptam leveledet és a lapot, már lejárt. — Cikkeit nem hiszem, hogy közölnék, erről különben néhány vers kíséretében írok a szerkesztőnek...”

A Láthatár első számában „Pályázat az ifjúság és szabadság problémájáról” címen pályázatot hirdetett olyan írásművekre, „melyek feleletet adnak a következő kérdésre: Mi az oka, hogy az ifjúság a szabadságot cserbenhagyta? Mi az oka annak, hogy az ifjúság jelentős rétegei szabadságellenes politikai és szellemi irányzatok hívévé szegődtek, vagy azokkal rokonszenvező álláspontot foglalnak el?” A bíráló bizottság tagjai voltak: Csécsy Imre, Polányi Károly, Szász Zoltán, Zsolt Béla. A beküldés határideje 1927. április 15.

József Attila a levél tanúsága szerint — hajlandó volna e témával foglalkozni, de a lapot a határidő lejárta után kapta meg. A szerkesztőnek írandó levéllel és benne a versekkel azonban nem várt sokáig, mert május 8-i levelében már kéri nővérét: „Tudd meg, hogy Rubin László megkapta-e a levelemet. És mért nem ír?” Május 28 és június 1 között francia nyelven írt levelében újra érdeklődik: „Moi j'attends 3eme Numero du Láthatár. Comment va cette revue? M. Rubin ne me répond rien.” E szerint ekkor még mindig nem kapott választ Rubin Lászlótól, de közben tudomást szerzett a 2. szám megjelenéséről, vagy meg is kapta azt. (A 2. számot 1927. március-április megjelenési dátummal adták ki.) Június elsején ceruzával írt kétoldalas levelében már azt közli nővérével, hogy „Rubin László írt egy levelezőlapot, elég hidegen és udvariasan — verseim a júniusi számban közli.” S június elején már egy levele utószavában érdeklődik: „Megjelent-e a Láthatár jún. száma. És verseim? Kár hogy ez az egész mozgalom elmúlik október előtt — mint sejtem, s ha nem, akkor is csak zavaros fiatal embereknek szól, anélkül, hogy megfésülne őket. (A főnti József Attila-levelek a Petőfi Irodalmi Múzeumban vannak.)

A Láthatár 3. száma — „Megjelenési nap 1927. május 30.” jelzéssel — nem hozta József Attila verseit. A 4-5. — összevont s egyben utolsó — számban jelent meg három verse: a „Mikor a szeretők...”, az „Isten” és az „Erősödik” címűek.

A Láthatárban e versekkel együtt jelentek meg Illyés Gyula, Lanátor Pogány Ferenc és Ián György versei, gróf Károlyi Mihály, Sinkó Ervin és Nagy Lajos prózai írásai, valamint Rubin László és Németh Andor kritikái. Vajon e szerzők és a lap egyre nyitabb oktobrista, Károlyi Mihály-párti kiállása miatt sajnálkozott József Attila a „mozgalom” várható elmúlásán? E progresszivitásban vagy másban „sejtette” meg a lap megszűnésének perspektíváját? — Nem tudjuk. Sajnálkozásából arra lehet következtetni, hogy a lappal továbbra is kapcsolatot akart tartani — fenntartva elítélő véleményét a folyóirat zavaros, kispolgári politikai koncepciójáról. A Láthatár azonban megszűnt, és vele lezárult József Attila és Rubin László kapcsolatának, ismeretségének előtörténete.

A költő és Rubin László közvetlen, személyes kapcsolatára utaló írásos emlék a versek közlése után másfél évvel keletkezett. Az „1929. február 17.” kiadási dátummal jelzett *Nincsen apám se anyám* című kötet 21. számú, „a költő kezevonásával gyűjtők számára merített papíron” készült példányát ajándékozta

Rubin Lászlónak

Rubin Lászlónak
igaz szeretettel.

Pest, 1929. márc. 1.

József Attila

igaz szeretettel.

Pest, 1929. márc. 1.

József Attila

Hogyan alakult az egykori udvarias levélváltás személyes érintkezésé, majd szorosabb emberi kapcsolattá? — erre jelenleg konkrét választ adni nem tudunk, csak feltevéseink vannak. Rubin László a Huszadik Század, majd a Századunk munkatársai közé tartozott, s József Attila — Párizsból hazatérve — szintén kapcsolatba került Vámbéry Rusztem körével. A budai Ilona-kávéházban a Századunk asztalánál találkozhatott a költő és az egykori szerkesztő. Lehet az is, hogy egy másik közös ismerős járult hozzá a kapcsolat létrejöttéhez, illetve elmélyítéséhez. Fenyő (Ferber) Andorra gondolunk, aki egyrészt 1922–23-ban volt harcostársa a költőnek, másrészt pedig rokon kapcsolatban állt — a szintén szegedi származású — Rubin Lászlóval. Az 1920-as évek végén, illetve a 30-as évek elején ő is a fővárosban élt. Mindenesetre 1929 elejére — az írásos emlékek szerint — József Attila és Rubin László kapcsolata több volt véletlen, a köszönő viszonynál.

Az első dedikált kötetet követte a másik. 1929. március elején az 1925-ben megjelent *Nem én kiáltok* című kötet „piros címnyomással merített papíron... könyváruusi forgalomba nem került” példányát ajándékozta Rubin Lászlónak — újra „igaz szeretettel” — József Attila. A következő — 1931 márciusában megjelenő — József Attila-kötet a *Dönts a tőkét, ne siránkozz* című volt, ennek — a rendőrségi lefoglalás elől megmentett — egyik példányán olvashatjuk a cikk elején idézett dedikációt. Ennek évődő hangja bensőbb barátságra utal. A polgári szocialista jelző alapja A Láthatár szerkesztőségének kezdeményezése 1927-ben. A József Attila-versekkel egy számban jelent meg az „Indítvány Polgári Szocialista Pártok alapítására” című felhívás, melyet Rubin László fogalmazott meg. A felhívás mottója volt: „A marxizmus megbukott, de él a szocializmus.” Jellemző a költő tudatosságára a polgári szocialisták „szocializmusának” helyes értékelésére utaló idézőjele.

A *Dönts a tőkét, ne siránkozz* c. kötetben még egy bejegyzést találunk József Attila kézírásával. A 19. oldalon, a „Betlehemi királyok” c. vers végére ezt írta:

Isten és Rubin László
segítségével

Alleluja!

Isten és Rubin László

segítségével

Alleluja!

1932-ben a *Külvárosi éj* című kötet ajánló sorai már a Rubin családnak szólnak és a kapcsolat régi voltára utalnak:

Rubinéknak
régis szeretettel
Bp. 1932. okt.

József Attila

Rubinéknak

regis szeretettel.

Bp. 1932. okt.

József Attila

1934-ben a Medvetánc „száz, kézzel számozott” példányából a 32-est dedikálta Rubinéknak:

Rubinéknak,
Zelmának, Lászlónak,
Péternek,
barátsággal, szeretettel.

Bp. 1934. dec. 12.

József Attila

*Rubinéknak,
Zelmának, Lászlónak,
Péternek,
barátsággal, szeretettel.
Bp. 1934. dec. 12.*

Anna Margit

(A kötetek Rubin László fia, Rubin Péter műfordító tulajdonában vannak.)

A következő években a költő és a Rubin család kapcsolata meglazult. A beteg költő önelemző feljegyzései között találkozunk még egyszer Rubin László névvel. 1936. május 17–24 között a Japán kávéházban vetette papírra orvosa kérésére viaskodó értelmének gondolatszikraít „Szabad-ötletek jegyzéke két ülésben” címen. Ebben található az alábbi sorok:

- a Rubin azt mondta: téged mindenki szeret, hiszen a verseid te vagy
- a verseim nem én vagyok: az vagyok én, amit itt írok...

M. PÁSZTOR JÓZSEF

Anna Margit: A megszállott